

STANISŁAW ZARYCHTA
TERESA USEWICZ

STOWARZYSZENIE NARODÓW
AZJI POŁUDNIOWO-WSCHODNIEJ (ASEAN)
I JEGO ZNACZENIE W ASPEKCIE RYWALIZACJI
WIELKICH MOCARSTW O DOMINACJĘ W REGIONIE

Początki procesów integracyjnych w regionie Azji Południowo-Wschodniej miały miejsce już w pierwszych latach po II wojnie światowej. Początkowo były one odpowiedzią na negatywne skutki wynikające z procesu dekolonizacji i związanych z nim zagrożeń wewnętrznych oraz zimnej wojny, a *de facto* z chęci włączenia państw azjatyckich w strefy wpływów dwóch wielkich mocarstw¹.

Wśród projektów integracyjnych na uwagę zasługują trzy: Organizacja Azji Południowo-Wschodniej, Stowarzyszenie Azji Południowo-Wschodniej oraz Rada Azji-Pacyfiku. Organizacja Paktu Azji Południowo-Wschodniej SEATO (South-East Asia Treaty Organization) utworzona 8 września 1954 r. na mocy paktu z Mankil jako próba równoważenia wpływów komunistycznych przez Stany Zjednoczone w regionie. Była ona pierwszą inicjatywą mającą zbliżyć i zintegrować państwa tego regionu. Obszar działania koncentrował się na krajach Indochin. Oprócz niedopuszczenia do rozszerzenia się wpływu komunizmu (zwłaszcza w Tajlandii i na Filipinach) celem tej polityczno-wojskowej organizacji było między innymi pokojowe rozwiązywanie sporów i udzielanie sobie pomocy w przypadku agresji. W skład SEATO wchodziło dziewięć państw, w tym: Australia, Bangladesz, Filipiny, Francja, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone, Nowa Zelandia, Pakistan i Tajlandia. W 1973 r. z sojuszu wycofał się Pakistan, a w roku następnym Francja. Na skutek braku woli kontynuowania współpracy przez członków organizacja została rozwiązana w 1977 r. podczas konferencji w Bangkoku. Stowarzyszenie Azji Południowo-Wschodniej ASA (Association of Southeast Asia) powstało w 1961 r. i uznawane jest za organizację, która faktycznie zapoczątkowała współpracę regionalną. Założycielami były trzy państwa: Filipiny, Malezja i Tajlandia. Działalność ASA od początku pozostawała w cieniu procesu dekolonizacji, co *de facto* uniemożliwiło jej funkcjonowanie. Rada Azji-Pacyfiku ASPAC (Asian and Pacific Council) powstała

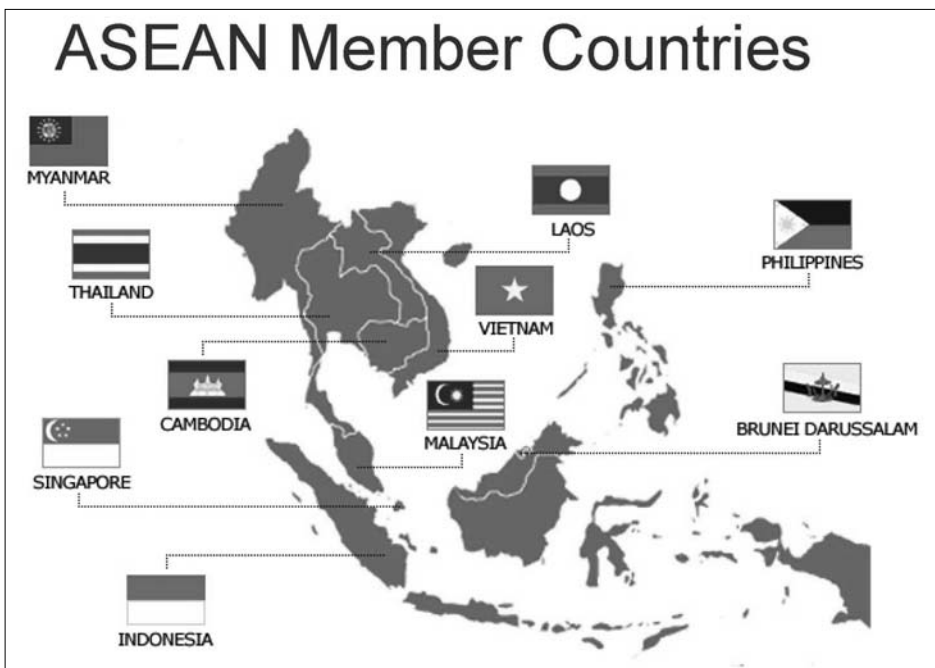
¹ *Kompendium wiedzy o organizacjach międzynarodowych*, red. E. Łaźniewska, P. Deszczyński, Warszawa 2011, s. 353.

w 1966 r. w celu zwiększenia i zacieśnienia integracji regionu. W jej skład wchodziły: Filipiny, Malesja, Tajlandia, Południowy Wietnam, Japonia, Korea Południowa, Tajwan, Australia i Nowa Zelandia. Działalność Rady uniemożliwiło przystąpienie Chińskiej Republiki Ludowej, która była w konflikcie z Tajwanem. Spory polityczne doprowadziły do rozwiązania ASPAC w 1975 r.²

Poszczególne inicjatywy napotykały wiele trudności wynikających ze znacznego zróżnicowania państw regionu niemalże pod każdym względem, z animozji i sporów terytorialnych powstałych w wyniku dekolonizacji, a także z braku tradycji współpracy w wymiarze regionalnym. Z uwagi na powyższe uwarunkowania tym większym sukcesem było utworzenie w 1967 r. w Bangkoku Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej ASEAN (Association of South-East Asian Nations). Założycielami było pięć państw: Indonezja, Filipiny, Singapur, Tajlandia i Malesja, „ojcami założycielami” ASEAN byli ministrowie spraw zagranicznych Indonezji (Adam Malik), Filipin (Narciso R. Ramos), Singapuru (S. Rajaratnam), Tajlandii (Thanat Khoman) i wicepremier Malesji (Tun Abdul Razaki). Najistotniejszym powodem powołania do życia organizacji była chęć nawiązania szeroko rozumianej współpracy między państwami członkowskimi na rzecz wymiany gospodarczej i wzrostu dobrobytu, a także możliwość rozstrzygnięcia sporów regionalnych na większym forum. Celem było również zapewnienie stabilności politycznej i ekonomicznej oraz rozwój współpracy społecznej i kulturalnej. Świadomie wykluczono zobowiązania militarne. Stopniowo (mimo początkowej niechęci) do Stowarzyszenia dołączały inne państwa: w 1984 r. członkiem ASEAN stało się Brunei, w 1995 r. – Wietnam, dwa lata później – Laos i Birma, a w 1999 r. – Kambodża. Położenie geograficzne państw należących do ASEAN przedstawiono na rysunku 1.

Podstawowym dokumentem regulującym działalność ASEAN jest Deklaracja z Bangkoku (The Asean Declaration/Bangkok Declaration), wydana 8 sierpnia 1967 r., która w pięciu punktach określa cele i zasady funkcjonowania Stowarzyszenia. Po pierwsze, strony deklarują utworzenie ASEAN. Po drugie, wskazują na cele Stowarzyszenia, takie jak: przyspieszenie wzrostu gospodarczego, postępu społecznego, rozwój kultury w duchu równości i partnerstwa; promowanie pokoju i stabilności w regionie poprzez przestrzeganie zasad sprawiedliwości i praworządności; aktywną współpracę i pomoc w wymiarze gospodarczym, społecznym, kulturalnym, technicznym, naukowym i administracyjnym; wspólne szkolenia i projekty badawcze we wskazanych obszarach; zwiększenie efektywności w polityce rolnej i handlowej; ścisłą współpracę z organizacjami o zasięgu regionalnym i międzynarodowym, które mają podobne cele. Po trzecie, określają mechanizm funkcjonowania ASEAN, w ramach którego będą odbywać się doroczne spotkania ministrów spraw zagranicznych; ponadto zostaną utworzone takie organy, jak: stały komitet, komitety *ad hoc* i komisje eksperckie, sekretariaty narodowe w każdym państwie członkowskim.

² *Ibidem*, s. 354.

Rysunek 1. Państwa członkowskie ASEAN

Źródło: <http://www.nextupasia.com/the-asean-economic-community-for-2015-presents-opportunities-for-entrepreneurs-to-grow> [dostęp: 10.08.2014].

Po czwarte, podkreślają otwartość na nowych członków. Po piąte zaś, składają deklarację pogłębiania integracji w celu ściślejszej współpracy w ramach wspólnych wysiłków w walce o dobrobyt, wolność i bezpieczeństwo³.

Pierwsze lata funkcjonowania Stowarzyszenia nie przyniosły spektakularnych sukcesów i było to raczej luźne forum konsultacji międzyrządowych. Przełomem był dopiero szczyt w Bali w 1976 r., na którym zapoczątkowano proces instytucjonalizacji organizacji. Od tego czasu najwyższym organem decyzyjnym są konferencje na szczycie szefów państw i rządów ASEAN, w dalszej kolejności konferencje ministrów (spraw zagranicznych i gospodarki). Koordynacją całokształtu działalności zajmuje się Stały Komitet. W 1976 r. powołano również sekretariat z siedzibą w Dżakarcie. W strukturze ASEAN funkcjonują ponadto stałe komitety eksperckie zajmujące się konkretnymi dziedzinami, na przykład finansami i bankowością, handlem i turystyką czy choćby nauką i technologią (razem osiem komitetów). W każdym państwie członkowskim działają też wymienione w Deklaracji z Bangkoku sekretariaty narodowe.

³ Zob. The Asean Declaration (Bangkok Declaration) Bangkok, 8 August 1967, <http://www.asean.org/news/item/the-asean-declaration-bangkok-declaration> [dostęp: 10.08.2014].

Z punktu widzenia bezpieczeństwa istotne znaczenie mają coroczne spotkania ministrów obrony państw członkowskich ADMM (ASEAN Defence Ministers Meeting). Inicjatywa ta zrodziła się w 2004 r. na szczycie w Wientian, a inauguracyjne spotkanie odbyło się dwa lata później w Kuala Lumpur. ADMM jest najwyższym organem doradczym w sprawach bezpieczeństwa i obronności, który ma na celu promowanie wzajemnego zaufania poprzez lepsze zrozumienie wyzwań i zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa, zwiększenie przejrzystości i otwartości działań poszczególnych państw, a także utworzenie Wspólnoty Bezpieczeństwa Stowarzyszenia ASC (ASEAN Security Community).

Zgodnie z koncepcją przyjętą na szczycie Stowarzyszenia w 2003 r. w Tajlandii (tzw. deklaracja zgody II) Wspólnota Bezpieczeństwa ma być jednym z trzech filarów ASEAN, pozostałe dwa to filar społeczno-kulturalny i gospodarczy. Niemniej jednak mimo wyraźnych inspiracji procesem integracyjnym Unii Europejskiej we wspomnianym dokumencie dotyczącym utworzenia wspólnoty znajdują się zapisy, zgodnie z którymi ewentualność utworzenia Wspólnoty Bezpieczeństwa ma na celu zacieśnienie współpracy politycznej i bezpieczeństwa, a nie doprowadzenie do utworzenia sojuszu obronnego i realizacji wspólnej polityki zagranicznej⁴.

Od 2006 r. współpraca w obszarze bezpieczeństwa i obronności jest stale rozwijana, zwłaszcza w dziedzinie pomocy humanitarnej i zwalczania klęsk żywiołowych. Prowadzone są wspólne szkolenia, ćwiczenia, przyjmowane są nowe inicjatywy, na przykład dotyczące współpracy przemysłów obronnych poszczególnych państw czy zabezpieczenia logistycznego sił zbrojnych.

Istotnym forum zajmującym się kwestiami bezpieczeństwa w regionie są również spotkania ministrów obrony państw członkowskich i ministrów obrony wybranych państw spoza ASEAN, czyli ADMM Plus. W ramach tego mechanizmu poza państwami ASEAN spotyka się osiem państw, tj. Rosja, Stany Zjednoczone, Australia, Chiny, Indie, Japonia, Nowa Zelandia i Korea Południowa. Pierwsze takie spotkanie zorganizowano w 2010 r. w Wietnamie. Początkowo zakładano, że będą się one odbywały co trzy lata, jednak w 2012 r. w związku z narastającym konfliktem na Morzu Południowochińskim zdecydowano o częstszych spotkaniach (obecnie co dwa lata). Jak stwierdzono w protokole dodatkowym do dokumentu koncepcyjnego, ADMM i ADMM-Plus są ważnymi elementami regionalnej architektury bezpieczeństwa. Fora te pozwalają na wzmocnienie współpracy w ramach ASEAN oraz pogłębianie relacji z państwami partnerskimi w celu budowania zdolności do podjęcia tradycyjnych i nowych wyzwań dla bezpieczeństwa międzynarodowego w zmieniającym się środowisku strategicznym⁵. Na spotkaniu inauguracyjnym ADMM Plus ministrowie

⁴ Declaration of ASEAN Concord II (Bali Concord II), <http://www.asean.org/news/item/declaration-of-asean-concord-ii-bali-concord-ii> [dostęp: 12.08.2014].

⁵ Additional Protocol to the Concept Papers for the Establishment of an ASEAN Defence Ministers' Meeting (ADMM) and the ASEAN Defence Ministers' Meeting Plus (ADMM-plus), <https://admm.asean.org> [dostęp: 16.08.2014].

obrony wskazali pięć priorytetowych obszarów współpracy w ramach nowego mechanizmu, tj.: 1) bezpieczeństwo morskie; 2) zwalczanie terroryzmu; 3) pomoc humanitarną; 4) zarządzanie kryzysowe; 5) operacje pokojowe i medycynę wojskową⁶. Każdy z wymienionych obszarów jest przedmiotem działalności grup eksperckich. Ponadto odbywają się również nieformalne spotkania szefów obrony państw członkowskich ACDFIM (ASEAN Chiefs of Defence Force Informal Meeting), konferencje dowódców sił powietrznych AACC (ASEAN Air Force Chiefs Conference) czy też spotkania dowódców marynarek wojennych państw ANCM (ASEAN Navy Chief Meeting). Jak już wspomniano, jednym z priorytetowych obszarów współpracy członków ASEAN jest szeroko rozumiane bezpieczeństwo morskie, stąd też ANCM stanowi bardzo istotną platformę do wymiany poglądów, dzielenia się doświadczeniami, tworzenia wspólnych planów rozwoju.

W dniach 27–28 sierpnia 2014 r. w Tajlandii odbyło się kolejne spotkanie dowódców marynarek wojennych państw ASEAN (zgodnie z założeniem spotkania odbywają się co roku). Podczas spotkania poruszono kwestie umacniania współpracy w aspekcie wspólnych wyzwań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa na morzu. Omówiono nowe inicjatywy i perspektywy ich realizacji, dyskutowano o praktycznej współpracy między marynarkami wojennymi państw członkowskich, podkreślono konieczność poszanowania suwerenności każdego kraju i nieingerowania w sprawy wewnętrzne. Jako najpoważniejsze problemy wymagające wspólnych działań wymieniono: klęski żywiołowe pochodzące od strony morza, problemy wynikające z zanieczyszczenia środowiska morskiego, piractwo i inne akty terroryzmu morskiego⁷.

Inicjatywa ANCM nabiera szczególnego znaczenia w kontekście sporów terytorialnych na Morzu Południowochińskim, w które zaangażowane są cztery państwa członkowskie ASEAN (Malezja, Filipiny, Wietnam, Brunei) oraz Chiny i Tajwan. Część ekspertów i analityków spór o Morze Południowochińskie uważa za jedno z największych zagrożeń dla bezpieczeństwa regionalnego, obok takich problemów, jak podział Korei, japońsko-rosyjski spór o Wyspy Kurylskie czy rywalizacja Chin i Stanów Zjednoczonych o wpływy w regionie Azji i Pacyfiku⁸.

Morze Południowochińskie to akwen o powierzchni 3,537 mln km², bogaty zarówno w zasoby żywe, jak i złoża ropy naftowej i gazu ziemnego. Ponadto jest on niezwykle istotny w aspekcie kluczowych morskich szlaków handlowych. Znaczenie tego akwenu jako arterii komunikacyjnej jest trudne do przecenienia. Przez Cieśninę Malakka i dalej przez Morze Południowochińskie przepływa na pokładach

⁶ <https://admm.asean.org/index.php/about-admm/about-admm-plus.html> [dostęp: 12.08.2014].

⁷ http://www.aseannavy2014.navy.mi.th/index.php/today/detail/content_id/39 [dostęp: 14.08.2014].

⁸ T. Skowronek, *Spór o Morze Południowochińskie*, <http://www.geopolityka.org/analizy/1500-spor-o-morze-poludniowochinskie> [dostęp: 30.08.2014].

zbiornikowców znaczna ilość ropy naftowej, której odbiorcami są Japonia, Republika Korei i Tajwan⁹.

Spory terytorialne dotyczą przede wszystkim dwóch archipelagów: Wysp Parcelskich – archipelag złożony z około 15 wysp, w konflikt zaangażowane są Chiny i Wietnam; Wysp Spratly, na które składa się około 170 wysp, w konflikt zaangażowane są Chiny, Wietnam, Tajwan, Malezja oraz Brunei. Położenie geograficzne spornych terenów przedstawiono na rysunku 2.

Rysunek 2. Sporne obszary na Morzu Południowochińskim

Źródło: <http://konflikty.wp.pl/kat,1020361,title,Wyspy-niezgody-na-Morzu-Poludniowochińskim-groźny-spor-miedzynarodowy-z-Chinami-w-rolu-główniej,wid,15725887,wiadomosc.html> [dostęp: 16.08.2014].

⁹ S. Welmiński, *Zawiłości ekonomii i polityki, czyli spór na Morzu Południowochińskim*, <http://stosunki.pl> [dostęp: 25.08.2014].

W 2013 r. Filipiny wystąpiły do Międzynarodowego Trybunału do spraw Morza o arbitraż w kwestii roszczeń terytorialnych Chin, powołując się na art. 298 Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawie morza, sporządzonej w Montego Bay dnia 10 grudnia 1982 r. (Dz. U. z 2002 r. Nr 59, poz. 543), zgodnie z którym, jeżeli we właściwym czasie w drodze negocjacji strony konfliktu nie doszły do porozumienia, to mają prawo do koncyliacji. Alberto del Rosario, sekretarz spraw zagranicznych Filipin, oznajmił, że wyczerpano już wszystkie środki polityczne i dyplomatyczne zmierzające do wynegocjowania pokojowego rozwiązania z Chinami oraz że sprawa zostanie rozpatrzona pod kątem naruszenia norm prawa międzynarodowego. Jest to wyraźny sygnał wysłany do Pekinu, że Manila będzie dążyć do rozwiązania sporu na forum międzynarodowym¹⁰. Sprawa jest o tyle skomplikowana, że część spornych wysp jest zalewana w momencie przypływu, zatem w świetle międzynarodowego prawa nie spełniają one funkcji wyspy (art. 121 ust. 3 konwencji z Montego Bay stanowi, że skały, które nie nadają się do zamieszkania przez ludzi lub do samodzielnej działalności gospodarczej, nie mają ani wyłącznej strefy ekonomicznej, ani szelfu kontynentalnego).

Praktyczny wymiar konfliktu na Morzu Południowochińskim to między innymi zdarzające się cyklicznie incydenty z udziałem rybaków i sił morskich państw stron sporu. Najnowszym przykładem jest aresztowanie 11 chińskich rybaków przez filipińską policję morską w dniu 17 czerwca 2014 r. i zatrzymanie ich pod zarzutem kłusownictwa. Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL wezwało do natychmiastowego uwolnienia aresztowanych; sami rybacy utrzymywali, że połowy były prowadzone na wodach terytorialnych Chin¹¹. Podobne incydenty zdarzają się dość często. W 2013 r. doszło do starcia między filipińską strażą przybrzeżną a tajwańskim kutrem rybackim. W wyniku ostrzelania kutra śmierć poniósł obywatel Tajwanu¹².

W ocenie wielu analityków spór na Morzu Południowochińskim wykracza daleko poza przedmiotowy akwen. Szczyty Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej są w dużej mierze poświęcone właśnie tym kwestiom. Niemniej jednak w samym stowarzyszeniu trudno mówić o jedności, gdyż każdy z uczestników broni swoich partykularnych interesów, które często stoją w sprzeczności z interesami nie tylko Chin, ale również innych państw członkowskich. ASEAN stało się więc platformą, dzięki której z jednej strony małe państwa regionu Azji Południowo-Wschodniej mają szansę na wzmocnienie swojej pozycji, z drugiej strony jest to arena nieustających zmagania. W 2012 r. z powodu nieosiągnięcia porozumienia

¹⁰ S. Grabowski, *Filipiny skarżą Chiny do Trybunału ONZ*, <http://www.polska-azja.pl/2013/01/22/filipiny-skarza-chiny-do-trybunalu-onz/> [dostęp: 16.08.2014].

¹¹ <http://www.scmp.com/news/asia/article/1533938/chinese-fishermen-held-philippines-defiant-ahead-turtle-poaching-trial?page=all> [dostęp: 16.08.2014].

¹² <http://www.testing.mpolska24.pl/wiadomosc/filipinska-straz-przybrzezna-ostrzelala-kuter-z-tajwanu-nie-zyje-65-latek> [dostęp: 16.08.2014].

na szczycie ministrów spraw zagranicznych ASEAN nie wydano wspólnego oświadczenia. Jest to czytelny sygnał świadczący o tym, że państwa ASEAN są coraz bardziej podzielone w kwestii jurysdykcji na Morzu Południowochińskim. W strefie wpływów chińskich pozostają Kambodża i Laos, Filipiny z kolei zacieśniają współpracę z Japonią (oba państwa we wrześniu 2011 r. podpisały umowę o współpracy wojskowej) i podobnie jak Wietnam znajdują się w orbicie wpływów Stanów Zjednoczonych. Na ostatnim szczycie ministrów spraw zagranicznych ASEAN w sierpniu 2014 r. wyrażono zaniepokojenie sytuacją na Morzu Południowochińskim, wezwano wszystkie strony do przestrzegania zapisów Karty Narodów Zjednoczonych podpisanej w dniu 26 czerwca 1945 r. w San Francisco oraz konwencji z Montego Bay, a także powstrzymywania się od groźby użycia siły i rozwiązywania sporów środkami pokojowymi. Wezwano również do przyspieszenia prac nad Kodeksem postępowania na Morzu Południowochińskim (Code of Conduct), który ma służyć budowie wzajemnego zaufania wśród skonfliktowanych stron¹³.

Ważnym czynnikiem determinującym sytuację w Azji Południowo-Wschodniej jest polityka Stanów Zjednoczonych, mająca na celu przede wszystkim równowagę chińskich wpływów w regionie. Amerykanie starają się wzmocnić współpracę z państwami ASEAN i uniezależnić je od Chin, natomiast Państwo Środka korzysta z każdej okazji potwierdzenia swojej dominującej pozycji. Jak zauważył R. Kaplan, „Chińska gospodarka przeżywa niezwykle dynamiczny wzrost. Chiny rozbudowują też swoją marynarkę wojenną, lotnictwo wojskowe i arsenał raketowy. Wszystko to pociąga za sobą polityczne konsekwencje i trudno nie zauważyć, że Chiny zabiegają o to, by kraje, takie jak Filipiny, Tajlandia, a zwłaszcza Tajwan, wyluskać ze strefy wpływów USA i je zneutralizować”¹⁴. W polityce Stanów Zjednoczonych Azja Południowo-Wschodnia, a szerzej Pacyfik, jest regionem o kluczowym znaczeniu, nie tylko w aspekcie gospodarczym, ale również militarnym. Powstrzymanie ekspansji Chin jest ściśle skorelowane z militarną obecnością Amerykanów, a także umiejętnym zastosowaniem szerokiego wachlarza narzędzi polityczno-militarnych.

Najważniejszym z nich będzie sama dyslokacja w regionie większej liczby okrętów wojennych. Równie istotne będzie przydzielenie im odpowiednich zadań, których realizacja pozwoli na zwiększenie projekcji amerykańskiej siły wojskowej w oczach pozostałych regionalnych graczy. Pożyteczne okaże się również utrzymanie oraz poszerzenie zakresu współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa z grupą państw zaprzyjaźnionych. Dzięki temu amerykańska obecność militarna na wodach Pacyfiku nabierze bardziej sojuszniczego charakteru¹⁵.

¹³ <http://www.asean.org/news/asean-statement-communications/item/asean-foreign-ministers-statement-on-the-current-developments-in-the-south-china-sea> [dostęp: 16.08.2014].

¹⁴ *Przyjdzie monsun i nyrówna*, wywiad z R. Kaplanem, „Forum” 2011/2012, nr 51/52, s. 7.

¹⁵ M. Jarocki, *Amerykański 'pivot' ku Azji – rola US Navy*, Geopolityka.org, <http://www.geopolityka.org/analizy/2370-amerykanski-pivot-ku-azji--rola-us-navy-> [dostęp: 31.07.2013].

Zgodnie z zapowiedzią byłego sekretarza obrony USA Leona Panetty'ego do 2020 r. 60% amerykańskiej floty ma być rozmieszczone w rejonie Azji i Pacyfiku kosztem mniejszej obecności na Oceanie Atlantyckim. Dyslokacja ma dotyczyć sześciu lotniskowców, większości krążowników, niszczycieli, okrętów bojowych nawodnych i podwodnych¹⁶. Z kolei obecny sekretarz obrony USA Chuck Hagel przedstawił podobny scenariusz dla sił powietrznych USA. Według jego założeń około 60% lotnictwa amerykańskiego stacjonującego na terytorium Stanów Zjednoczonych ma być przerzucone do baz sił powietrznych w rejonie Pacyfiku, włączając w to samoloty taktyczne i bombowce. Planowane jest zwiększenie liczby amerykańskich żołnierzy w bazie w australijskim Darwin (z 250 do 1100), trwają też rozmowy dotyczące udostępnienia filipińskich baz siłom zbrojnym USA i Japonii¹⁷. Jako priorytet Hagel wskazał również wzmocnienie współpracy wojskowej ze wszystkimi państwami w regionie Azji Południowo-Wschodniej, zwłaszcza z Tajlandią, Wietnamem, Malezją, Birmą i Indonezją. Pentagon przeznaczy około 100 mln USD na wspólne ćwiczenia wojskowe, a także dodatkowe środki finansowe na badania w obszarze bezpieczeństwa prowadzone na Hawajach¹⁸.

Przeszkodą w realizacji ambitnych planów Amerykanów może być zmniejszenie środków przeznaczanych na budżet obronny, a także zaostrzenie się sytuacji na kontynencie europejskim w kontekście kryzysu na Ukrainie. Zwiększenie amerykańskiej obecności w rejonie Azji i Pacyfiku kosztem obecności w państwach europejskich jest faktem, niemniej jednak stabilność w Europie, zwłaszcza w przestrzeni postradzieckiej, zdecydowanie leży w interesie USA. Kryzys ukraiński już zmusił Stany Zjednoczone do wysłania pierwszych niewielkich oddziałów do Europy Wschodniej. Może się to częściowo odbyć kosztem spowolnienia procesu zwiększania obecności wojskowej w Azji¹⁹.

Amerykańsko-chińska rywalizacja w regionie Azji Południowo-Wschodniej nabiera tempa, obecnie trudno jest przewidzieć możliwy scenariusz rozwoju sytuacji. Zdaniem wielu analityków sytuacja może doprowadzić do nowego wyścigu zbrojeń, zdaniem niektórych najbardziej prawdopodobne jest utrzymanie *status quo*.

¹⁶ L. Panetta, *US Navy to move most warships to Asia by 2020*, <http://www.globalpost.com/dispatch/news/regions/asia-pacific/120602/leon-panetta-us-navy-asia-2020> [dostęp: 16.08.2014].

¹⁷ Chodzi m.in. o Clark Air Base i U.S. Naval Base Subic Bay, użytkowane przez Amerykanów w czasach zimnej wojny i opuszczone przez nich w latach 90. w wyniku protestów społecznych, http://www.altair.com.pl/news/view?news_id=11181 [dostęp: 16.08.2014].

¹⁸ <http://www.globalresearch.ca/pivot-to-asia-us-military-build-up-in-asia-threatening-china/5337361> [dostęp: 16.08.2014].

¹⁹ J. Palowski, *Rewizja Pacific Pivot? Kryzys ukraiński nie zatrzyma amerykańskiego zwrotu w kierunku Azji*, http://www.defence24.pl/analiza_rewizja-pacific-pivot-kryzys-ukraiński-nie-zatrzyma-amerykańskiego-zwrotu-w-kierunku-azji [dostęp: 16.08.2014].

Wnioski

Reasumując, region Azji Południowo-Wschodniej, a wraz z nim Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej ASEAN, jest obszarem zainteresowań wielu globalnych graczy. Obecnie można mówić o wielkiej grze geopolitycznej, w której stawką są nie tylko wpływy polityczne, lecz także zasoby surowców energetycznych czy korzyści gospodarcze. Zahamowanie ekspansji gospodarczej, politycznej i militarnej Chin stanowi priorytet amerykańskiej polityki, a osiągnięcie tego celu jest możliwe tylko przy ścisłej współpracy państw ASEAN ze Stanami Zjednoczonymi, Japonią oraz pozostałymi graczami w regionie, którego dotyczą chińskie aspiracje.

Państwa ASEAN muszą pokonać wiele poważnych trudności w ramach samej organizacji, takich jak choćby problem przestrzegania praw człowieka w Birmie (rządzonej przez juntę wojskową), znaczne rozbieżności polityczne, gospodarcze, kulturowe i społeczne wśród państw członkowskich, problemy związane z ochroną środowiska czy choćby zmniejszanie poziomu bezpieczeństwa związane ze zwiększoną mobilnością osób, towarów i kapitału. Perspektywa utworzenia wspomnianej już Wspólnoty Bezpieczeństwa obecnie wydaje się dość mglista.

Zdecydowanie jednak największe zagrożenie, zwłaszcza dla mniejszych i słabszych państw w regionie, stanowią Chiny oraz ich ambicje gospodarcze i polityczne, a sytuacja jest o tyle delikatna, że państwo to jest jednym z głównych partnerów handlowych większości członków ASEAN. Podział na strefy wpływów amerykańskich i chińskich daje się już zauważyć, stąd niedopuszczenie do całkowitej polaryzacji wewnątrz organizacji jest jednym z determinantów jej przetrwania. Świadomość tego zagrożenia i działania podejmowane w celu jego zniwelowania, a *de facto* budowania większej solidarności i zaufania wśród państw uczestników, takie jak na przykład podpisanie Kodeksu postępowania na Morzu Południowochińskim, powinny wyznaczać kierunki dalszego rozwoju organizacji.

Z pewnością sukcesem ASEAN jest już sam fakt, że Stowarzyszenie przetrwało od 1967 r., stanowiąc swego rodzaju wzór współpracy regionalnej. Zmieniające się uwarunkowania w regionie Azji Południowo-Wschodniej zmuszały państwa do podejmowania nowych wyzwań. Jak zauważył były minister spraw zagranicznych Filipin Domingo L. Siazon Jr. sprawujący swój urząd w latach 1995–2001, „ASEAN przekształciła się z małej organizacji subregionalnej w organizację, która w znacznym stopniu oddziałuje na arenę międzynarodową. W ciągu ostatnich 30 lat ASEAN była w stanie utrzymać pokój i względną stabilizację pomiędzy jej państwami członkowskimi, mimo wielu sporów terytorialnych i innych problemów. ASEAN jest dziś jedyną organizacją subregionalną w Azji, która stanowi forum

polityczne, na którym kraje azjatyckie i inne mocarstwa mogą przedyskutować i rozważyć problemy związane z bezpieczeństwem, kwestie polityczne i wojskowe”²⁰.

Trzeba również zauważyć, że państwa ASEAN należą do najszybciej rozwijających się gospodarek na świecie, a perspektywa utworzenia unii gospodarczej AEC (ASEAN Economic Community) stanowi główny motor wzrostu gospodarczego. Unia AEC będzie wspólnym rynkiem skupiającym około 600 mln ludzi z łącznym PKB sięgającym prawie 2 bln USD²¹. W obliczu światowego kryzysu gospodarczego jest to argument nie do przecenienia. Należy się więc spodziewać, że w najbliższych latach ASEAN będzie zyskiwało na znaczeniu, jednak pytanie o jedność w obliczu rywalizacji amerykańsko-chińskiej pozostaje nadal otwarte.

SUMMARY

ASSOCIATION OF SOUTH-EAST ASIAN NATIONS AND ITS IMPORTANCE IN THE CONTEXT OF GREAT POWERS RIVALRY FOR DOMINANCE IN THE REGION

Integration process of the South-East Asia begun after the World War II. In the 60s, the countries of the region formed the Association of South-East Asian Nations (ASEAN), which goal was to establish a broad economic, social and cultural cooperation, ensuring the political and economic stability, and providing the possibility of resolving regional disputes in the broader forum.

At present, the South-East Asia is one of the fastest economically developing areas in the world. The importance of this region for global economy and international trade is increasing, as is the interest of world powers in this region.

However, the most important problems of the ASEAN members are political and military expansion of China and their territorial claims in the South China Sea. Half of ASEAN members (including the three most populous) and China are engaged in this territorial dispute, primarily because the area is potentially rich in oil and natural gas deposits. Currently the members of the ASEAN are more split up and subdivided.

The political disputes are of particular importance in the context of US armed forces shift (the point of gravity) from Europe to Asia and Pacific region. The goal of the US presence in the Asia and Pacific region is not only the reaction to enlarged activity and expansion of China's Armed Forces, but also the projection of force and reaction to non-military threats like natural or communication disasters. Therefore, increased USA activity in the Asia and Pacific region has not only the military but also, and probably mainly, economical and political character.

²⁰ <http://www.asean.org/asean/about-asean/history/item/the-future-of-asean> [dostęp: 16.08.2014].

²¹ <http://mobius.blog.franklintempleton.com/pl/2014/06/03/stowarzyszenie-asean-rosnac-swiatowa-potega/> [dostęp: 16.08.2014].